

Standardi znanja in učiteljeve zahteve pri ocenjevanju znanja

Dr. Milena Ivanuš Grmek

S kvalitetnim preverjanjem in ocenjevanjem do standardov znanja

- Preverjanje znanja
- Ocenjevanje znanja
- Cilji, ki jih dosegamo s preverjanjem in ocenjevanjem znanja

Demokratizacija procesa preverjanja in ocenjevanja znanja

- Kaj je demokratizacija preverjanja in ocenjevanja znanja
- Kaj so avtentične oblike preverjanja in ocenjevanja znanja
- Katere avtentične oblike uporabljamo v šolski praksi

Standardi znanja

- Oblikujejo se na nacionalni ravni, zapisani so lahko v okviru učnih načrtov
- Pojavlja se pomembna dilema, kaj imamo pri standardih znanja v mislih: učenčev razvoj ali njegovo znanje
- Zavedati se moramo, da je znanje v namene ocenjevanja opredeljeno s standardi znanja

Kaj je preverjanje znanja?

Je proces, s katerim ugotavljamo ali je usvojeno znanje postalo trajna sestavina učenčevega spomina.

Nameni preverjanja

- Ugotavljanje, ali so učenci dojeli učno vsebino, če ne, zakaj ne
- Diagnosticiranje z namenom, da se ne kopičijo vrzeli z razumevanjem
- Metarefleksija učiteljevega dela

- Vzgojni vpliv: učna disciplina, sodelovanje, samokritičnost, delovna kultura, manj kampanjskega učenja
- Na učno vsebino deluje selektivno, usmerja na bistvo znanja, razvija kriterije, kaj je vredno in treba znati
- Omejuje potrebnost ocenjevanja

Značilnosti preverjanja znanja

- Je sestavni del poučevanja in učenja
- Temelji na obnavljanju pojmov, njihovih zvez in povezav, ki se jih je učenec naučil
- Učenci dobijo povratno informacijo o svojem delu.

Preverjanja znanja je:

- **procesno:** neprestana povratna informacija med samo obravnavo učne vsebine. Usmerjeno je na potek učenja, na delne učinke. Pomembno.
- **finalno:** ob koncu obravnave, k sklepnim rezultatom, k razumevanju celote. Ali so učenci razumeli učno temo ali sposobnost kot celoto?

Oblike preverjanja

- **Posredne:** te so pridobljene z učiteljevim skrbnim opazovanjem, kako učenci sodelujejo, odgovarjajo, pišejo. Pomembna tudi mimika učencev. Ta opazovanja so opozorilo, kam usmeriti razlago in nato preverjanje

- **Neposredne:**

ustno preverjanje – uporabljamo ga pri procesnem sprotnem preverjanju;

pisno preverjanje – primernejše za zaključene učne teme;

praktično preverjanje – povezano z uporabo znanja, tukaj lažje odkrivamo mehanično znanje in izboljšujemo kakovost.

Kaj je ocenjevanje znanja?

- Je samostojna stopnja učnega procesa z lastno specifično funkcijo, ki ne sovпада niti s preverjanjem niti z utrjevanjem, čeprav je po svoje tudi preverjanje in ocenjevanje.

- Ocenjevanje je merjenje znanja, spretnosti, navad, sposobnosti in prizadevanj učencev. Merjenje opravljamo s posebnimi oblikami in sredstvi ter z dogovorjenimi znaki.

- Ocenjevanje je vedno vpeto v pouk kot celoto in ob učnih načrtih sodoloča:
  - kaj se poučuje in uči
  - kako se poučuje in učidoloča torej kakovost pouka.

Kdaj je dopustno ocenjevanje?

Takrat, ko sta izpolnjena predhodna pogoja:

- preverjanje in
- utrjevanje

Nameni ocenjevanja

- **informativnost:** prehod iz razreda v razred
- **selektivnost:** prehod iz osnovne v srednjo šolo in na univerzo
- **represivnost:** upravičenost strahu? listanje po redovalnici?
- **pedagoški in motivacijski nameni:** učenci si želijo priznanj, pozitivne ocene

Sestavine ocenjevanja

- **Znanje ali spoznavna komponenta.** Kaj pa je znanje? Gre torej za kakovostne in formativne sestavine znanja, temeljne pojme, logično os, strukturo učne vsebine.
- **Praktična komponenta** – se pravi sposobnosti in spretnosti, v ospredju je uporaba in aplikacija

- **Vrednotna komponenta** kaže, koliko so bile zaznane in doživete vrednote spojene z učno vsebino
- **Motivacijsko-emocionalna komponenta:** zanimanje za učni predmet, občutek dolžnosti, prizadevanje
- **Genska komponenta** (nadarjenost za predmet)
- **Objektivna komponenta** (možnosti za učenje)

Znanje delimo na

- **Deklarativno:** podatki, dejstva, prepričanja, mnenja in bolj kompleksna vsebinska znanja (npr. razlage...)
- **Proceduralno:** postopki za uporabo znanja v določenih procesih, izkazuje se z ustreznimi praktičnimi aktivnostmi
- **Kondicionalno** ali strateško: gre za ugotavljanje, kdaj, kje in zakaj uporabiti proceduralno in deklarativno znanje (načrtovanje, kombiniranje strategij)

Karakteristike ocen

- Veljavnost ocene je toliko večja, kolikor celovitejša je, od tega je tudi odvisna prognostičnost
- Zanesljivost oz. točnost, če se v nespremenjenih pogojih ponovno potrdi
- Objektivnost, če ocena izraža predmet ocenjevanja
- Občutljivost – pokažejo se razlike v znanju

Veljavnost ocenjevanja

- Prognostična ali napovedna veljavnost: ali lahko na osnovi ocen oz. rezultatov napovemo uspeh v nadaljnjem šolanju.
- Posledična veljavnost: gre za posledice, učinke, ki jih ima določena vrsta ocenjevanja na učenje in pouk (*npr. učenci se učijo drugače, če pričakujejo naloge izbirnega kot če bodo morali odgovore sami oblikovati*).

Načini ocenjevanja

- ustno ocenjevanje (spraševanje)
- pisno ocenjevanje
- praktično ocenjevanje

Ustno ocenjevanje (spraševanje)

- Najstarejši način
- Poteka po modelu vprašanje – odgovor
- Pomembna kakovost vprašanj in postavitev problemskih situacij
- Primerno za številčno in opisno ocenjevanje

Na ustno ocenjevanje vpliva:

- odnos učitelj – učenec (simpatija, antipatija)
- miselni in drugi vzorci učitelja (reprodukcija)
- sistem znakov učitelja (geste, prikimavanje)
- različne verbalne sposobnosti , besedni zaklad in spomin učencev (socialno okolje, spol učenca)
- učenčeva spretnost spreminjanja vprašanja

Pisno ocenjevanje

- Podlaga za oceno so pisni izdelki učencev
- Vsak pisni izdelek je dokumentacija
- Učenci dobijo enaka in enako težka vprašanja
- Ni obremenjeno z odnosom učenec-učitelj
- Večja resnost
- Je ekonomično

Oblike pisnega ocenjevanja

- **Kontrolna naloga:** oblika objektiviziranega načina ocenjevanja. Zajema krajši obseg in globino snovi, omogoča hiter in objektivni način pridobitve ocene
- **Naloge objektivnega tipa,** podobne testom znanja, vendar ne upoštevajo vseh merskih karakteristik.

Naloge objektivnega tipa

- ugotavljajo predvsem učenčevo osnovno razumevanje znanja
- težje ugotavljajo njegovo globino

Vprašanja v nalogah objektivnega tipa so:

- **Odprtega tipa**
tukaj lahko učenci celoviteje izrazijo svoje znanje
- **Zaprtega tipa**
vsebujejo več modalitet
pomanjkanje učenčevega izražanja
obnavljanje ugibanje

Naloge zaprtega tipa

- Naloge dopolnjevanja
- Alternativne naloge
- Izbirne naloge
- Naloge povezovanja in urejanja

Naloge dopolnjevanja

Nakazani odgovor je potrebno dopolniti. Te naloge so rešljive na podlagi asociacijskega znanja.

Primer:

Žareča žica izžareva toploto in _____.

Alternativne naloge

Terjajo pritrdilni ali nikalni odgovor na neko trditev. Dajejo tudi možnost ugibanja.

Primer:

Ameriko je odkril Krištof Kolumb.

DA NE

Izbirne naloge

Učencem ponujajo več odgovorov, med katerimi je le eden pravilen. Večja je sorodnost nakaznih odgovorov, bolj silijo učence k razmišljanju.

Primer:

Slovenska zastava je:

- a. bela, modra, rdeča*
- b. bela, rdeča, modra*
- c. modra, rdeča, bela*

Naloge povezovanja in urejanja

Sestavljene so iz dveh ali več kolon podatkov, ki jih učenci urejajo in povezujejo.

Kolikor več logičnih odnosov je vgrajenih vanje, toliko bolj aktivirajo učenčevo razmišljanje.

Primer:

<i>pomlad</i>	<i>počitek</i>
<i>poletje</i>	<i>trgatev</i>
<i>jesen</i>	<i>sajenje</i>
<i>zima</i>	<i>žetev</i>

Prednosti nalog zaprtega tipa

- Zajemajo večji obseg učne vsebine in s tem dober pregled nad učno snovjo
- Hitrejše, racionalnejše ocenjevanje
- Večja zbranost učencev
- Več samostojnosti učencev

Pomanjkljivosti nalog zaprtega tipa

- Manj je samostojnega izražanja učencev
- Poudarek je na obnavljanju in ugibanju
- Niso upoštevane individualne posebnosti učencev

Naloge esejskega tipa

- Poudarek je na vrednotenju znanja
- Spodbujajo razumevanje učencev
- Osredotočajo se na bistvo
- Pomembno je interpretiranje, dokazovanje, reševanje problemskih situacij
- Formuliranje povzetkov

Praktično ocenjevanje

Učenci pretvorijo teoretično znanje v operativno znanje, oz. ga preverijo na praktičen način – z delom.

Pomembno je razumevanje, na osnovi tega uporaba znanja.

Uporabno na različnih področjih: tehnika, športna vzgoja, naravoslovje, matematika družboslovje in jeziki (različni plakati, dramatizacije, intervjuji).

Zahteve pri ocenjevanju znanja

- Natančna obnova učne snovi (iz učbenika, iz zapiskov, ki so nastali po učiteljevi razlagi)
- Količina zapomnjenih podatkov (imen, letnic)
- Dobesedna obnova definicij
- Razumevanje snov

- Raba usvojenega znanja v novih primerih
- Učenčev kritičen odnos do snovi
- Lastni pogledi in razmišljanje učenca
- Povezovanje znanja z drugimi predmeti
- Učenčevo navajanje novih primerov o obravnavani snovi

Taksonomija ciljev za kognitivno področje

- **Znanje:** učenci spominsko usvojijo dejstva, podatke, definicije, si jih zapomnijo in jih obnovijo v približno taki obliki, kot so jih dojali. Osnovno razumevanje smisla.
- **Razumevanje:** učenci razumejo smisel in bistvo sporočila. Učenec pove s svojimi besedami, pojav razloži

- **Uporaba:** učenci na osnovi splošnih pravil, formul, zakonitosti, principov, rešujejo nove probleme, ki smo jim jih predložili. Transfer, že usvojena splošna znanja.
- **Analiza:** učenci so sposobni razstaviti neko sporočilo v sestavne dele tako, da postanejo jasni odnosi med sestavinami in njihova organizacija v celoto.

- **Sinteza:** učenci združujejo razne elemente v novo celoto, ki je doslej ni bilo. Ustvarjalnost, originalnost, konvergentno, divergentno mišljenje.
- **Vrednotenje:** gre za izrekanje sodb o vrednosti določenih idej, argumentov, izdelkov, rešitev glede na izbrane kriterije (zunanje, notranje)

Taksonomija ciljev za konativno področje

- **Sprejemanje:** učenec se zave obstoja določenih pojmov.
- **Reagiranje:** učenec ni le opazovalec na določenem področju, ampak je aktiven, neka dela, ukrepa.
- **Usvajanje vrednot:** učenec začne nekaj pozitivno vrednotiti, bodisi na podlagi lastnih izkušenj ali sprejme vrednote od okolice

- **Organiziranje vrednot:** vrednote je potrebno organizirati, določiti njihove medsebojne odnose, ugotoviti, katere so pomembnejše.
- **Razvoj celovitega značaja:** vrednote se organizirajo v notranje skladen, celovit sistem in usmerjajo celotno ravnanje posameznika.

Cilji psihomotornega področja

- **Veliki telesni gibi:**
  - *Gibi gornjih udov*
  - *Gibi spodnjih udov*
  - *Gibi več delov telesa hkrati*
- **Drobni koordinirani gibi:**
  - *zaporedje gibov*
  - *gibi rok, prstov*
  - *koordinacija oči in rok*
  - *koordinacija ušes in rok*
  - *koordinacija rok, nog in oči*
  - *kombinacija koordiniranih gibov*

- **Nebesedno sporočanje:**
  - *mimika*
  - *kretnje rok*
  - *gibi vsega telesa*
- **Govorne spretnosti:**
  - *oblikovanje glasov*
  - *govorno oblikovanje besed*
  - *govorno oblikovanje daljših tekstov*
  - *koordinacija besed in kretenj*

SOLO taksonomija

- Temelji na bolj celostni oceni ravni razumevanja
- Uporabna pri ocenjevanju kakovosti učenčevih odgovorov na odprta vprašanja

Glavne stopnje SOLO taksonomije

Primer:

Zakaj je običajno več dežja na morski strani pobočja?

1. **Predstrukturna – pripravljalna stopnja:** še ni pravega znanja (*Odg.: Ker pade več dežja na morski strani*)
2. **Enostrukturna stopnja:** učenec upošteva en vidik (*Odg. Ker pride veter z morja najprej do tega pobočja*)

3. **Večstrukturna**: učenec pozna več vidikov, jih še ne zna povezati in pravilno razložiti (*odg. Veter prinese vlago z morja; ko jo odda, je nima več za drugo pobočje*)

4. **Odnosna**: učenec poveže pomembne vidike, vendar le za dano situacijo (*Odg. Ko se vlažen zrak z morja dviga po pobočju, se ohlaja in oddaja vlago, ki se kondenzira in povzroči deževje. Ko pride do druge strani pobočja, je veter že suh*)

5. **Abstraktna** – učenec poveže in razume razne vidike, zna jih tudi prenesti na druge situacije, ker razume princip ali zakonitost na abstraktni ravni (*razloži pojav kot v prejšnjem primeru, vendar poudari, da je učinek odvisen od reliefa, temperature, širših podnebnih razmer; zna napovedati, kaj se zgodi v spremenjenih razmerah*).

Oblike ocenjevanja

- Številčno
- Opisno

Obe obliki imata skupno ozadje, to je spremljanje učenčevega napredka s prilagojenim sistemom ocenjevalnih postopkov, tehnik in instrumentov. Sledi različni zapis ocene.

Številčno ocenjevanje

- Temeljna namera tega ocenjevanja je eksaktno merjenje učenčevega znanja, njegove storilnosti.
- Ima pozitivne (motivacija) in negativne plati (tekmovanje, pomanjkanje individualizacije, učenje za ocene...)

Prednosti in pomanjkljivosti številčne ocene

- Hitra globalna predstava o učenčevem uspehu
- Podrobnosti so zakrite
- Lažja primerjava ocen
- Skromna individualizacija

Opisno ocenjevanje

- Bližje vrednotenju
- Znanje in sposobnosti razčlenjujemo, opozarjamo na pomanjkljivosti, poiščemo vzroke zanje, nakažemo izboljšave

Kaj so opisni kriteriji

- S pomočjo opisnih kriterijev preverjamo realizacijo ciljev in standardov znanja
- Pri njihovi pripravi izhajamo iz učnega načrta
- Služijo za povratno informacijo tako učitelju kot učencu

Postopek priprave opisnih kriterijev

- Določitev področja (*npr. govorno, pisno sporočanje, utemeljevanje pri matematiki...*)
- Določitev kriterijev (*npr. tekoč govor, sodelovanje v pogovoru...*)
- Priprava opisnikov – deskriptorjev-,ki so opisi kakovosti dosežkov na posamezni stopnji

Napake pri ocenjevanju

- **Halo učinek:** na oceno poleg znanja neupravičeno vpliva splošno mnenje o učencu, njegove prejšnje ocene
- **Logična napaka :** podobno ocenjujemo stvari, za katere menimo, da so si po logiki sorodne
- **Učinek prvega vtisa** povzroči, da učenca tudi pozneje ocenjujemo tako kot prvič

- **Vpliv stereotipov in predsodkov:** na ocenjevanje pretirano vplivajo npr. spol, socialni izvor, zunanost...
- **Osebna enačba:** pretirana strogost, popustljivost
- **Prilagajanje vzorcu:** učitelj prilagodi kriterij razredu, skupini, letniku. Z motivacijskega vidika ugodno, z vidika objektivnosti (?)

Preverjanje in ocenjevanje znanja je lahko:

- notranje
- zunanje

Notranje preverjanje in ocenjevanje znanja

- Opravlja ga vsak učitelj zase v svojem razredu
- Je ustno ali pisno
- Vprašanja pripravlja sam
- Ni primerljivosti

Zunanje preverjanje in ocenjevanje

Temeljna pogoja:

- enaki pogoji preverjanja in ocenjevanja
- primerljivost ocen oz. rezultatov

Temeljne značilnosti zunanjega preverjanja in ocenjevanja

- Vsi učenci rešujejo iste ali primerljive naloge
- Enotni kriteriji administracije preskusa
- Preskusi so do določene stopnje metrično preverjeni

Cilji zunanjega preverjanja in ocenjevanja

- Dodatna informacija o doseženem znanju učencev
- Prispevati k enakim izobraževalnim možnostim vseh učencev
- Prispevati k enotnejšim kriterijem učiteljevega ocenjevanja
- Dolgoročno vplivati na kakovost znanja
- Pomagati pri evalvaciji učnih načrtov

Izboljševanje ocenjevanja

- **Demokratizacija** (*odvisna od razvitosti ocenjevalne odgovornosti učencev in od učiteljeve naklonjenosti do soodločanja*)
  - javnost ocene
  - utemeljitev ocene (poznavanje kriterijev)
  - dogovor o času spraševanja

- **Individualizacija:** najtežji del ne le v praksi, temveč tudi v teoriji. Odvisna je od naklonjenosti, dobre volje učiteljev. Učencem pomaga usvojiti temeljne učne cilje.
- **Samoocenjevanje:** navajanje učencev na analitično razčlenjevanje in vrednotenje svojega znanja, ločevanje bistvenega od manj bistvenega

Avtentične oblike ocenjevanja

- Drugačno, pristnejše ocenjevanje
- Poteka v kontekstu razrednega dogajanja
- Je sestavni del pouka
- Spodbuja k najboljšim dosežkom
- Uporablja kvalitativne zapise
- Je motivirajoče
- Časovno zahtevno
- Ni izzvano le za potrebe merjenja

Najpogostejše avtentične oblike ocenjevanja

- Samoocenjevanje
- Praktično ocenjevanje
- Skupinsko ocenjevanje
- Učenčeva mapa dosežkov (portfolio)
- Avtentični testi

Samoocenjevanje

- Gre za ocenjevanje raznih izdelkov po dogovorjenih in obrazloženih kriterijih
- Vključevanje učencev
- Odgovornost učencev
- Ustrezno usposabljanje

Praktično ocenjevanje

Ali znajo učenci znanje uporabiti v konkretni dejavnosti?

Pomembno:

- izvedba preprostega eksperimenta
- presoja komunikacijskih spretnosti
- presoja psihomotoričnih spretnosti (npr. igranje instrumenta, mikroskopiranje...)
- presoja športnih spretnosti,
- upoštevanje pravil v skupini

Skupinsko ocenjevanje

- Gre za ocenjevanje rezultatov timskega dela

Učenčeva mapa dosežkov (portfelj)

- Zbirka učenčevih dosežkov na določenem področju
- Viden napredek učenca
- Učencu omogoča samorefleksijo
- Vanjo lahko vlagamo kriterijske izdelke in izdelke, ki jih izberejo učenci sami

Avtentični testi

- Uporaba sposobnosti in spretnosti kot v resničnem življenju (npr. zmanjševanje ali povečevanje količine v receptih)

Preglednica: Izidi testiranja statistične značilnosti razlik v povprečnih vrednostih pogostosti pojavljanja posamezne avtentične oblike ocenjevanja znanja med učitelji matematike in učitelji slovenščine

		n	$\bar{x}$	s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlik aritmetičnih sredin	
					F	P	t	P
ocenjevanje na osnovi portfolije	učitelji matematike	52	1,50	0,62	2,983	0,088	-0,906	0,368
	učitelji slovenščine	46	1,64	0,81				
ocenjevanje izdelkov (npr. referatov...)	učitelji matematike	52	1,93	0,68	0,726	0,397	-5,411	0,000
	učitelji slovenščine	46	2,72	0,65				
ocenjevanje domačih nalog	učitelji matematike	52	1,26	0,61	3,088	0,083	-3,135	0,002
	učitelji slovenščine	46	1,69	0,66				
ocenjevanje reševanja praktičnih problemov	učitelji matematike	52	2,41	0,78	0,213	0,645	-0,279	0,781
	učitelji slovenščine	46	2,46	0,82				
ocenjevanje rezultatov timskega dela	učitelji matematike	52	1,83	0,64	1,452	0,232	-2,125	0,037
	učitelji slovenščine	46	2,15	0,78				
samocenjevanje učencev	učitelji matematike	52	1,96	0,73	3,403	0,069	-2,361	0,021
	učitelji slovenščine	46	2,36	0,84				

Literatura

- Blažič, M. in drugi (2003). Didaktika. Novo mesto: Visokošolsko središče.
- Gipps, C. (2004). Beyond Testing. London, New York: RoutledgeFalmer
- Preverjanje in ocenjevanje (2004 - 2008). Revija
- Rutar Ilc, Z. (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Sodobna pedagogika (2001, št.3)
- Sodobna pedagogika (2004, št.1)